

1

Inhoud

- Deze cursus gaat over het leven van de geest; Denken, Willen en Oordelen.
- Wat wel?
 - Uitleg basisbegrippen
 - Arendts geschiedenis van de filosofie over denken en haar kritiek daarop.
 - Waarom denken zo belangrijk is als politieke categorie.
 - Kritisch nadenken over de toepasbaarheid van deze analyse op de huidige (eigen) situatie.
- Wat niet?
 - Ingaan op alle denkers uit de canon die zij bespreekt,
 - Het volgen van haar uitgebreide etymologie van begrippen.

Maleutiek_2021_Arendt zomer 2021

2

3

Biografische gegevens Hannah Arendt

- Geboren 1906 in Linden bij Hannover.(1910 Königsberg)
- Vlucht naar Frankrijk (1933) en Amerika (1941).
- 1951 na 10 jaar stateloosheid Amerikaanse
- 1961-62 verslaggeefster voor The New Yorker van het Eichmann tribunaal
- Overleden december 1975
- Hoofdwerken; Totalitarisme, De menselijke conditie, Het leven van de geest.

Maleutiek_2021_Arendt zomer 2021

4

Begin van haar onderzoek naar het leven van de geest

Arendt begint haar filosofisch werk met een zich afkeren van de aandacht voor het leven van de geest. Waarom?

- Contemplatie heeft te grote nadruk gekregen ,
- Wat mensen doen, (vita activa, de menselijke conditie)is uit zicht geraakt,
- De relatie met haar ervaringen met en onderzoek naar totalitarisme maakt dat ze weer wil kijken naar het echte leven.

Maleutiek_2021_Arendt zomer 2021

5

Arendt en de filosofisch traditie

Hoe vreemd en contra-intuïtief het lijkt, de filosofie heeft van de mentale activiteiten, het denken, een erg vertekend beeld. Grootste missers;

- Denken = Solitair (Descartes)
- Denken = Passief schouwen (contemplatie)
- Denken = Het vinden van de ultieme Waarheid (ideeën, essenties, God, het Zijn achter de zijnden).

Arendt zegt;
Denken gaat over de vraag naar zin.
Denken moet steeds opnieuw gedaan worden.
"Het denken lijkt op dit punt op het handelen: in beide gevallen wordt er iets nieuws begonnen en moet dit begin telkens hernomen worden." (blz. 13/14 van de inleiders)

Maleutiek_2021_Arendt zomer 2021

6

Denken onderzoekt de relatie wereld en denken

Arendt ziet zichzelf in de lijn van de vroege Socrates en in haar optiek (en de mijne) is de latere Socrates van Plato een poging van Plato om Socrates te beschermen, maar daarmee verliest hij het Socratische denken. (Inl. 23) De opschorting van het weten dat in het denken van Socrates vervat zit (maieutisch) levert geen nihilisme op, maar ruimte om te komen tot een oordelen. Het denken heeft moeite met de gedachtenloosheid en de banaliteit van het kwaad.

Dat is iets dat we vandaag de dag gemakkelijker kunnen herkennen nu we met alle *factcheckers* en alle kennis geen inbreng hebben tegen de Trumps en Bolsonaro's van deze wereld. Er is daar niets waartegen het denken zich kan keren.

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

7

7

Eichmann 1961 Jeruzalem

Arendt kan – ondanks haar kritiek- niet anders dan terugkeren bij -en houden van- het leven van de geest. Begint in 1961 met het bijwonen van het Eichmannproces in Jeruzalem.

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

8

8

Eichmann in Jeruzalem

"De vraag viel niet meer te ontwijken: zou de denkactiviteit als zodanig, de gewoonte om wat toevallig gebeurt of de aandacht trekt te onderzoeken - resultaten en specifieke inhoud buiten beschouwing gelaten - zou deze activiteit tot de voorwaarden kunnen behoren waaronder mensen zich van het kwaad onthouden, of die hen zelfs daadwerkelijk tegen het kwade "conditioneren"? (...) En wordt deze hypothese geen kracht bijgezet door alles wat we over het geweten weten, namelijk dat alleen echt slechte mensen, misdadigers en dergelijke, zich in de regel verheugen over een "goed geweten", terwijl alleen "goede mensen" in staat zijn om een slecht geweten te hebben?" (32)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

9

9

Het Kwaad zelf of een hansworst?

Arendt verwachtte het kwaad in de ogen te kunnen kijken en beschreef hem als een Hansworst. (= JanKlaassen)

"Clichés, stereotiepe zinswendingen, de afhankelijkheid van conventionele standaarduitdrukkingen en gedragscodes hebben de sociaal erkende functie ons tegen de werkelijkheid te beschermen, d.w.z. ons te beschermen tegen alle voorvallen en feiten die louter op grond van hun gebeuren aanspraak maken op onze aandacht en ons denken. Indien we voortdurend op deze aanspraak zouden ingaan, zouden we snel uitgeput raken; het enige verschil tussen Eichmann en de meesten onder ons was dat hij van een dergelijke claim duidelijk geen weet had." (31)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

10

10

Relatie denken kwaad ontstaat hier

"Deze afwezigheid van denken - een doodgewone ervaring in ons dagelijks leven, waarin we nauwelijks de tijd hebben, laat staan de neiging, om halt te houden en na te denken - heeft mijn interesse gewekt. Is het doen van kwaad (zowel de zonden van nalatigheid als die van actieve betrokkenheid) mogelijk, als niet alleen "lage drijfveren" (zoals de wet ze noemt) ontbreken, maar als om het even welke drijfveer, om het even welke aandrang van eigenbelang of wil ontbreekt? Is verdorvenheid, hoe we die ook mogen definiëren, deze "vastberadenheid om een smeerlap te zijn" dan *geen* noodzakelijke voorwaarde om het kwade te doen? Zou het probleem van goed en kwaad, ons vermogen om recht van onrecht te onderscheiden, verband kunnen houden met ons vermogen om te denken?" (31)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

11

11

Onnadenkend ≠ dom

"Indien, (...) het vermogen om recht van onrecht te onderscheiden uiteindelijk iets te maken zou hebben met het vermogen om te denken, dan moeten we het gebruik van dat vermogen van ieder geestelijk gezond persoon durven "eisen", hoe erudiet of onwetend, intelligent of dom hij verder ook mag zijn." (41)

"In elk geval kan deze zaak niet langer aan "specialisten" overgelaten worden, alsof denken, juist zoals hogere wiskunde, het monopolie van een gespecialiseerde discipline zou zijn." (41)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

12

12

Alle denken is nadenken

"Niet de zintuiglijke waarneming, die ons de dingen direct en binnen handbereik laat ervaren, maar de verbeelding, die erop volgt, maakt de dingen klaar voor ons denken. Vooral eer we vragen stellen als "Wat is geluk? Wat is rechtvaardigheid? Wat is kennis?" enzovoort, moeten we eerst gelukkige en ongelukkige mensen ontmoet hebben, getuige geweest zijn van rechtvaardige en onrechtvaardige daden, het verlangen om te weten en zijn bevrediging of frustratie ervaren hebben. Bovendien moeten we de onmiddellijke ervaring in onze geest herhalen, nadat we de scène waar die ervaring plaatsvond verlaten hebben. Nogmaals: elk denken is na-denken." (123)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

13

13

De belangrijkste eigenschappen van de denkactiviteit :

1. de terugtrekking uit de wereld van het gezond verstand en van de verschijnselen;
2. de zelf-destructieve neiging ten aanzien van de eigen resultaten,
3. de reflexiviteit en het daarmee gepaard gaande besef van pure activiteit,
4. het eigenaardige feit dat ik slechts weet heb van de vermogens van mijn geest zolang ze actief zijn: (...) Eigenaardig genoeg, hoe "professioneler" de denkers en hoe groter hun gewicht in onze filosofische traditie, des te meer ze geneigd zijn om op allerlei manieren deze inherente kenmerken zo te herinterpreteren dat ze zich gewapend voelen tegen het gezond verstand, dat bezwaar aantekent bij de nutteloosheid en onwerkelijkheid van hun hele onderneming. (125)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

14

14

Heden, verleden en toekomst in een dialoog interieur gevat

"Enkel dankzij het vermogen van de geest om het afwezige aanwezig te stellen kunnen wij "niet meer" zeggen en een verleden voor onszelf tot stand brengen, of "nog niet" zeggen en ons klaar houden voor de toekomst. Maar dit is slechts mogelijk voor de geest nadat hij zich uit het aanwezige en uit de noden van het alledaagse leven heeft teruggetrokken." (111)

- Ontzinnelijken (112)
- Denkbeeld opslaan (112)
- Verbeelden (113)

Maieutiek_2021_Arendt zomer 2021

15

15